

<https://cdn1.internationalmedicalcorps.org/wp-content/uploads/2023/01/2022-IMC-Kharkiv-Oblast-MHPSS-Assessment-Ukrainian.pdf>

4. Л. Карамушка. До проблеми розробки технологій забезпечення психічного здоров'я особистості в умовах війни <http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/opep/article/view/440/370>
5. Аналіз психічного здоров'я та психосоціальної підтримки International Medical Corps
https://cdn1.internationalmedicalcorps.org/wp-content/uploads/2022/10/IMC-2022-Ukraine-MHPSS-Assessment_Ukrainian.pdf

ПАНДЕМІЯ COVID-19 І КІНЕЦЬ КЛАСИЧНОЇ ОСВІТИ

Панок Віталій Григорович

ORCID ID: 0000-0003-1421-0554

доктор психологічних наук, професор,

член-кореспондент НАПН України,

в.о. академіка-секретаря Відділення психології та спеціальної

педагогіки НАПН України, директор УНМЦ практичної психології і

соціальної роботи,

Україна

Вплив пандемії COVID-19 на глобальні процеси досліджений іще недостатньо. Пандемію слід вважати глобальною катастрофою, яка докорінно змінила людство. Тому усі ми живемо у постковідних суспільствах. Катастрофа, на нашу думку, є надзвичайною подією, яка має незворотні наслідки як для суспільства в цілому, так і для окремої особистості [1; 2].

Класичною освітою ми називаємо організацію масової навчально-виховної діяльності, яка виникла до промислової революції і, власне, підготувала умови для її виникнення. Фактично класно-урочна система (Я.А. Коменський) є осердям класичної освіти.

З психологічної точки зору класична освіта ґрунтується на доволі простому механізмі – на суб'єкт–суб'єктній взаємодії вчителя і учня. При цьому ця взаємодія побудована на безпосередньому контакті між двома суб'єктами: один – навчається, інший – навчає. Насправді, обидва навчаються і обидва навчають.

Міжсуб'єктна взаємодія відбувається багатопланово: на свідомому і несвідомому рівнях; на рівні емоційної взаємодії; на рівні обміну інформацією; на рівні емпатійному (зараження, наслідування); на рівні соціальної перцепції (набуття знань про іншу людину); на рівні обміну соціальними ролями (рольова взаємодія); соціальна взаємодія не тільки з вчителем, але й з групою, що навчається.

Пандемія COVID-19 має фундаментальні наслідки. Крім фізіологічних, економічних, політичних та ін.. Вона має соціальні. До останніх відносяться й соціально-психологічні. Основний з останніх – соціальне дистанціювання [3; 6].

Соціальне дистанціювання це – неможливість адекватно «зчитувати» емоції іншої людини у повному обсязі (маска); обмеження взаємодії між учнями; наявність висококваліфікованого «вчителя» (телебачення, Мережа, соціальні мережі) і досконало методично організованого процесу викладання матеріалу (навчальні фільми, мультфільми, інтерактивні ігри); суттєве обмеження інтимно-особистісного спілкування (що особливо впливає на підлітків); в решті решт – це індивідуалізація і сурогатна колективність [4; 6].

Відповідь на зазначені виклики - виникнення і бурхливий розвиток різних форм дистанційної освіти. Дистанційна освіта – це не тільки онлайн

освіта з використанням сучасних ІКТ технологій, це у першу чергу - вдосконалення колишніх форм «індивідуального навчання», що передбачають побудову індивідуальних траєкторій освітньої діяльності. Учень має змогу навчатись тоді, коли йому зручно, вивчати предмети відповідно до власних інтересів і уподобань і т.п. Форми дистанційного набуття освіти у постковідному суспільстві набули великої різноманітності особливо із застосуванням технологій штучного інтелекту (ШІ). Саме розвиток дистанційних форм освіти в сучасних умовах є свідченням закінчення епохи класичної освіти повернення до якої в озорому майбутньому є неможливим.

Наслідки:

1. Суттєві зміни в процесі і результатах індивідуального розвитку особистості молодшої людини. Підлітковий вік – не формуються навички інтимності; недовіра до соціуму («інший» - чужий); знижені навички спільної групової діяльності (учбової, трудової, творчої і т.п.); недорозвинута емпатія з усіма негативними соціальними наслідками; нерозвиненість навичок соціальної перцепції; невміння виражати емоції (емоційна інкомпетентність); збільшення проявів асоціальної поведінки; мізантропія; соціопатія і т.п [3; 6].

Зазначимо, що потреба в інтимності і соціальній близькості, вираженні емоцій і почуттів, шерігну, побудові взаємин – це одна з фундаментальних потреб особистості як соціальної істоти. Безперечно, навички інтимності все ж формуватимуться, але в умовах адаптації до дистанційного формату стосунків. На сьогодні, «стосунки на відстані» доволі розповсюджена річ: при тому, що більшість, звісно, надає перевагу безпосередній фізичній інтимності і близькості. Відкритість кордонів (принаймні попередня) вплинула іще й таким чином, що люди навчилися формувати стосунки, знаходячись буквально на різних кінцях світу. Зрештою, усе переходить у фізичне зближення, але саме завдяки тому, що

люди навчилися підтримувати стосунки на відстані за допомогою гаджетів, інтернету й соціальних мереж.

2. Суттєве збільшення долі ІТ-технологій та ШІ у процесі навчання і, відповідно, зменшення ролі «живого вчителя» в освітньому процесі. Можливим і найбільш логічним наслідком зміни положення «живого вчителя» в навчальному процесі є тьюторінг («розжовувач знань»). В результаті – зменшення ролі суб'єктивного забарвлення (ставлення) набутих знань, що в принципі може привести до помітного зниження пізнавальних інтересів і пізнавальної активності – більш прагматичне ставлення до знань їх знецінення і процесу пізнання в цілому.

Постає проблема у формуванні критичної оцінки інформації, яку ми отримуємо та її систематизація. Західна практика дистанційного навчання була спрямована на формування і підсилення самоконтролю учнів. Зараз же, підсилюється проблема розповсюдження великої кількості інформації через Мережу, часто не підтвердженої і неперевіреної. В результаті чого, у свідомості користувача починає домінувати «некритичне мислення».

3. Суттєва зміна змісту роботи працівників психологічної служби у ситуації постковіду. Головне – адаптація методик і технологій психологічного практикування до соціальної дистанції і її наслідків [6].

Що робити? Залежить від моделі (бачення) майбутньої особистості – якими рисами ми хочемо її наділити. (Майже соціальна інженерія). Нажаль, такого бачення досі не сформульовано. Принаймні роль проектно-технологічного підходу в педагогіці помітно збільшується. Тут необхідно згадати принципи психодидактики (Адольф Дістервег). Звісно, дидактика має бути сучасною – особистісно орієнтованою, передбачати застосування ШІ для планування і оцінки ефективності навчальної діяльності. Більш того, вона має бути гнучкою, щоб прилаштовуватись й до темпу особистісного розвитку конкретного учня.

Змінюється й роль вчителя («живого» вчителя). Який має виконувати роль не стільки «надавача» знань (інформації), а забезпечувати як мінімум три функції в освітньому процесі: тьюторінг, як уже згадувалось; мотиватор («емоційний забарвлювач»); «систематизатор» навчальної інформації. Як бачимо, виникає потреба у суттєвій зміні змісту, форм і методів професійної підготовки вчителя. Зміст його професійної діяльності наближується до роботи сучасного психолога.

Помітно збільшується й роль прикладної психології в освіті. Підкреслимо – високопрофесійної прикладної психології, а це означає як мінімум – докорінну перебудову змісту і процесу професійної підготовки практичних психологів у закладах вищої освіти [5].

У ситуації, що складається у постковідному світі, очевидно, зростає відповідальність психолого-педагогічної науки за розробку нової стратегії і методології освітньої практики.

Дослідження здійснюється за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в межах проекту «Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби» (реєстраційний номер 2021.01/0198).

Список використаної літератури

1. Панок В. Г. Психологічна феноменологія екологічної катастрофи (На матеріалах Чорнобильської катастрофи). Монографія / В. Г. Панок, В.О. Скребець, С.І.Яковенко. – К., 1998. – 300 с.
2. Панок В.Г. Психологія життєвого шляху особистості : Монографія / В.Г. Панок, Г.В. Рудь. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 280 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724267>
3. Панок В.Г. Результати дослідження психологічного стану учасників освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 3(1). 2021.

4. Панок В.Г., Предко В.В. Психологічні особливості посткризового розвитку українців в період війни. Стаття. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія: Психологія, (2), 2024. – С. 137-142. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.27>
5. Практики надання соціально-психологічної допомоги учасникам освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/або втратили близьких внаслідок пандемії та війни (результати опитування) : препринт / за наук. ред. В. Г. Панка ; [авт. кол.: В. Г. Панок (керівник), І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Р. А. Мороз, Т. Д. Каменщук, Н. В. Сосновенко, Г. В. Якимчук ; НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи]. Київ : Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи, 2024. – 56 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741738>
6. Результати опитування щодо поширення симптоматики психічного травмування учасників освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/ або втратили близьких в умовах війни : препринт / за наук. ред. В. Г. Панка ; [авт. кол.: В. Г. Панок (керівник), І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Р. А. Мороз, Т. Д. Каменщук, Н. В. Сосновенко, Г. В. Якимчук ; НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи]. Київ : Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи, 2024. 115 с. ISBN 978-617-7118-45-8 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741737>